

**Pregó de Santa Tecla 1983,
per Gabriel Janer Manila**

Pregó

Honorables senyors,
ciutadans de Tarragona, amics volguts.

La roda del temps ens ha tornat a dur —any empeny, qui dies passa— filada de brins de sol —del sol que tomba just a l'hora en què la tardor comença— i setembrina la diada de la patrona Santa Tecla, la festa major de l'antiga i noble ciutat de Tarragona.

Cert és que a Mallorca, la meva illa, en aquell temps en què jo anava a estudi, ningú mai no em va dir per quin indret es perdia Tarragona. Els llibres escolars que vaig haver de patir eren fets molt lluny del meu petit país i es dirigien a un estudiant estàndard (com una variable independent) que igualment podia viure en terres andaluses, en les rieres gallegues, o en les terres messetàries de les dues Castelles.

Ningú no me'n va parlar mai, de Tarragona; ningú mai no em va dir que les vostres terres i les meves illes fossin tan pròximes, només distanciades per un braç de mar, d'un mar, tots ho sabeu, que uneix molt més que no separa les terres que hi confronten.

Els llibres escolars es limitaven a fer-nos aprendre de memòria el nom de les quatre "províncies" catalanes i a repetir els mateixos tòpics de sempre referits a la laboriositat i a la diligència de la gent d'aquests pobles. Quasi res més, misèria pura i poquedat. Passaren anys sense que jo sabés cap altra cosa dels vostres indrets. Jo era com aquell infant orat del poeta Riber que anava pel món, lliure, sense cap més riquesa que els meus ulls tranquils. Un dia, potser ja era un adolescent llavors, vaig anar a Valldemossa d'excursió, a l'Ermida de la Trinitat, sobre un cingle sobeig de la costa mallorquina de tramuntana. En aquell lloc de pau, ben a prop de les terres de Miramar, vaig passar bona part d'una tarda en

llarga conversa amb un ermità, l'hàbit gruixut, la paraula franca, aspre de posat. No sé de què parlarem, aquella horabaixa, mentre el sol anava a caure dins els avencs del mar. No us ho podria dir, encara que volgués. Observava les aigües tranquil·les d'aquella mar immensa, les llargues correnties sobre la pell del mar, vetes d'aiguamarina, camins embullats que ningú no sap on porten. No sé de què parlarem. Ens havíem assegut al mirador. La costa es perfilava dins la calitja del capvespre. Possiblement, jo li alabava aquell paisatge que ell podia fruir durant totes les hores del dia, sempre que volgués. Potser tenia els ulls color de cel, aquell ermità, de tant de mirar el mar. Sé que li vaig dir:

— És bell, aquest lloc, i es pot veure tan lluny...

Ell em va respondre:

— Tan lluny que, fins i tot els dies clars, hom pot entreveure les muntanyes de Tarragona.

Jo, que ni tan sols coneixia que hi hagués muntanyes al Camp de Tarragona, vaig comprendre llavors que gairebé es tractava d'unes terres contigües unides per aquell braç de mar i per la mirada lluminosa d'aquell pobre, rústec, ermità de la Trinitat de Valldemossa.

Vaig pensar que potser no les havia vistes mai, aquell home de Déu, les muntanyes que em deia; vaig creure que possiblement ni tan sols existien, que potser no eren res més que una fal·làcia o una quimera; una visió, qui sap. Són cosa pròpia dels pares del desert, les aparicions. Més d'un n'hi ha hagut d'il·luminat que ha pres per muntanyes el que no eren més que núvols, boscos de cirrus, valls de boires, castells de cúmuls amb princeses captives. Els núvols han servit de pont entre terres ignotes. De vegades han transportat un sant millor que una nau amb les veles de fil, un heroi, un guerrer llegendari. Diuen que no és difícil elevar-se dins l'aire i partir a navegar per les ones del cel en un núvol de boires. Només cal conèixer l'oració màgica. Ben segur que la sabia de cor, el meu ermità.

Potser se les havia inventades, aquelles muntanyes. Segurament només havien existit dins el seu magí. Tant se val, que tan reals em semblen els fets que hem viscut com els que hem somniat. I entre les vivències d'aquell home hi havia com una cosa pròxima, a l'abast de la vista, les vostres muntanyes. Vaig comprendre aquell dia que ens trobàvem a prop, quasi a un tir de pedra, units per una llarga mirada en dia clar.

No obstant, els illencs són gent avesada a tancar els horitzons. La insularitat condiciona el mode de concebre l'espai i d'ordenar el món. Durant segles, els mallorquins hem dividit la terra en dues parts: Mallorca, el país propi, la realitat quotidiana, el centre de la vida, i Fora-Ma-

llorca, que abraçava la resta del planeta. Tot el que procedia de l'illa era amatent i bo, tot quant venia de Fora-Mallorca era estrany, gens fiable i temerari. Els contes populars mallorquins —les rondalles que recollí Mossèn Antoni M.ª Alcover, l'home de combat, el gran apòstol de la llengua catalana— en són plenes, d'aquest sentiment particularista i etnocèntric. Ja sabeu que els contes antics han rodolat sovint durant segles d'una terra a l'altra; de la boca a l'orella de la gent han travessat fronteres i han saltat el mar, tot posant arrels als llocs per on passaven. Ara me'n ve una a la memòria, d'aquelles rondalles, que en servirà d'exemple. Es tracta d'un conte que explica la història d'un rei que no troba a l'illa una al·lota que li agradi per casar-s'hi. Ningú de la cort, ni els consellers, ni la gent de palau, no poden entendre les raons per les quals el rei fa aquestes rareses, car per a aquells personatges no hi ha joventanes més garrides que les del seu país. Li diuen, els cortesans, al senyor rei: “— I ¿cap n'hi ha en tot Mallorca”? (Finalment, perquè el veuen enutgit, li recomanen:): ... ¿per què no va Vossa Reial Majestat a fora Mallorca, a veure si en troba cap que sia del seu gust...?

Les paraules del rei són plenes d'abatiment i pesantor. Diu:

“—... ¿i a fora Mallorca, me'n tenc d'anar per això?”.

(Veg. Mn. Antoni M.ª Alcover. *Aplec de Rondalles mallorquines*. Tom XVIII, 1975, pàg. 41).

He parlat just ara del caràcter etnocèntric dels illencs. Sempre ens ha costat eixamplar el nostre espai, perquè l'illa és un món en sí mateixa, un tros de país, un univers particular i concret.

És ben coneguda la història d'aquell dinar de Tarragona entorn de la taula de Pere Martell on es decidiren les condicions de l'ocupació de l'illa de Mallorca. De Salou, el port del Tarragonès que a l'edat mitjana conegué un esplendor insòlit, de Cambrils i de Tarragona partí la flota del rei. En Jaume I cap a la conquesta de la meva terra. (Només es tractava de travessar un braç de mar). Allí desembarcaren un dia de setembre a les platges de Santa Ponça les hosts catalanes i allí fundà el bon rei aquell seu regne enmig del mar, on Déu volgué posar-lo.

Fins aleshores, la història de la meva illa, encara que en algun moment arribàs a vincular-s'hi una organització social pròspera, no és més que una difícil peripècia, un llarg calvari d'abandonament i de conquestes, d'isolament, de destruccions i de saqueig. Per a aquells pobles allunyats en el temps que es disputaven el domini del Mediterrani occidental, Mallorca era —encara ho és avui— un punt estratègic d'ocupació militar. En definitiva, una base d'operacions bèl·liques, un punt important i tàctic de poder. La situació no ha canviat gaire des d'aquells temps an-

tics: en els nostres dies encara hi ha qui imagina l'illa de Mallorca com un immens porta-avions emplaçat enmig de la Mediterrània, sempre a punt per a la destrucció i la guerra. Les grans superpotències del nostre temps, la confrontació de les quals ha trobat en els conflictes locals que encaren alguns països mediterranis la prolongació de la seva expansió i del seu incontrolat armament, han observat, àvida la mirada, aquesta illa de l'occident del mar llatí, com una fera que vetlla l'anelhada rapinya.

Una història tan plena de depredacions i de robatoris ha conduït els mallorquins a un sentiment d'escepticisme i de desconfiança davant tot quant és extern: "Ningú, tanmateix, —diu aquella gent— mai no ha vingut a dur-hi res gratuïtament, a l'illa". No es tracta ara de mitificar l'obra conqueridora del rei En Jaume. Fou aquella una guerra de conquesta. Hi ha, emperò, en el subconscient del poble un sentiment generós vers el seu rei antic. Mai cap rei no serà tan ben estimat. Potser, si ho haguessin d'explicar, els mallorquins, no en sabrien dir les raons d'aquesta fascinació. Cert és, emperò, que aquell rei que, després de la Conquesta, va promoure el repoblament, que va fundar el poble mallorquí i organitzà la seva convivència pacífica ha estat objecte, com els gran herois, d'una mitificació que l'ha fet immortal. Arreu de l'illa, hom pot veure encara avui marcades sobre la roca viva les petges del seu cavall veloç. La mitologia popular dels països d'Europa n'és plena de senyals marcats sobre la pedra, un cop per un heroi, de vegades per un sant. Es tracta sempre d'éssers superiors, de personatges gloriosos que el poble ha admirat, de vegades pel seu valor intrèpid i pel seu coratge; d'altres, per la seva vida heroica i exemplar. La memòria col·lectiva ha atribuït la intervenció sobrenatural i meravellosa a aquestes petjades; podia ésser el peu d'un gran sant, la mà d'una màrtir, les ferradures del cavall d'un guerrer, la grapa d'un dimoni. També els déus antics deixaren, de vegades, el rastre del seu pas sobre les roques. Herodot explica que en un penyal de Tyras, a Scythie, hi quedà la marca del peu d'Hèrcules, per vides i vides. Encara ara, hom reconeix l'empremta que deixaren les ferradures del cavall de Roland, el rastre del cavall del rei Artús, les petjades del cavall del nostre rei En Jaume, els clivells de la seva carrossa sobre la muntanya... Eren cavalls que corrien veloços com el pensament, germans de la llum, del vent i dels llamps; nascuts el mateix dia del seu cavaller.

El poeta Miquel Costa i Llobera recollí aquesta tradició en un bell poema de caire romàntic que volgué titular, precisament: "El cavall del rei en Jaume":

Des del penyal de les Bruixes
fins a l'esquerp Puig Major,
des del mur de Santueri
fins al castell d'Alaró,
mostra el pagès de Mallorca
les petjades que amb sos bots
marcà damunt roca viva
un cavall meravellós.
Cavall bo pel Rei en Jaume
digne era de tal senyor,
flor de la cavalleria
d'un cap a l'altre de món.
Així, torres escalava
o cingles tallats a plom,
i d'un salt a la planura
se llançava dels turons.
A perseguir la morisma
corria com un fibló:
si de sobte s'aturava
obria en terra ample solc.

... ..

No hem de creure que sigui gens fàcil que un personatge històric esdevingui un heroi. De vegades, ni quaranta anys de domini sobre els mitjans de comunicació, ni quaranta anys més de vinclar la consciència dels ciutadans, no posseeixen el poder d'aconseguir cap altra cosa més que l'oblit. No és fàcil, dic, de construir un mite. El mite respon a un llarg procés de simbolització i esdevé sovint el resultat d'una cadena d'aspiracions col·lectives. Una llarga cadena d'afanys filtrats pel sedàs de la imaginació. Els mites són sempre la quimera dels pobles. La mitificació que el poble n'ha fet, de Jaume I, ha arribat a convertir-lo en un personatge de conte popular. El rei En Jaume és, a més d'un personatge històric, un rei de rondalla. Quasi diria que tots els reis, els bons reis, que surten a les rondalles mallorquines són una projecció de la seva ombra. És un rei capaç de dinar d'una cabeça d'alls, de posar nom a les terres per allà on passa, de concedir gràcia i mercès a qui li dona un tassó d'aigua fresca, de portar a terme inefables proeses, fantàstiques gestes. Diu un d'aquells contes que el rei En Jaume arravatà el seu pare de les urpes dels moros, quan encara només tenia setze anys. La "Via Làctea" és el testimoni clar i lluminós d'aquella acció, per això en diuen,

d'aquell camí d'estels, a alguns punts de l'illa, encara ara, "la carrera del rei en Jaume". La batalla no havia estat fàcil. Les ferradures del cavall del rei treien espines de les roques. La pols s'alçava com un núvol espès. "Sa polseguera —explica la rondalla— se'n pujà per amunt i per amunt fins que pegà an el cel, i hi romangué aferrada i tota resplendent" (Ant. M. Alcover. *Rondaies Mallorquines*. T. V. Pàgs. 108-110).

La gesta més gran del nostre rei fou, emperò, —així ho ha explicat la gent perquè així ho creia— la guerra contra els moros. Les rondalles també en parlen, d'aquesta proesa, i no escatimen, certament, ni la descripció més encesa, ni els detalls minuciosos dels combats. Escoltau-ne, si us plau, uns breus fragments per mostra. Diuen:

"De moros n'hi havia més que mosques, però aviat el Rei En Jaume amb sa seua gent los va haver esvaïts tots... i ventim an es moros! que queien com a calabruix. I el Rei En Jaume... zas! una bona espasada! i ja veien botir un carabassot de moro. Al punt els hagué capxitolats tots" ("La primera proesa del Rei En Jaume", V, 109).

"...el Rei En Jaume, com perseguia es moros per esvaïr-los de Mallorca... An es moros al punt los hagué assolits, i es bocins més grossos que en deixà foren ses oreies" ("Sa llenegada des cavall del Rei En Jaume", V, 112-113).

"...no hi porien estar persones nades davant el Rei En Jaume i es seu cavall, si era per batallar... i el Rei En Jaume, espasada va i espasada ve, a dreta i a esquerra; i caps de moro a l'aire i cossos xapats en creu..." ("De com el Rei En Jaume va prendre es castell d'Alaró" V, 115).

La força excessiva de la prosa del canonge Alcover és ben explícita en aquests breus fragments de les seves rondalles. Una prosa tota de caïres vius, suggestiva, quasi sempre grotesca i divertida, un to jocós que li ve donat, precisament, per l'idioma. Un idioma que Mossèn Alcover utilitza d'una forma exuberant i copiosa, pletòric de festa.

Els mites —ho he dit abans—, són sempre la quimera dels pobles. D'aquí el seu valor de símbol; la seva qualitat de força col·lectiva, el seu signe inequívoc de vitalitat. No es construeixen fàcilment, els mites. Són l'obra del temps. Rodolen del pendís dels segles com un mac de torrent i allisen amb lentitud els seus cantells fins a tornar suaus al tacte, brunyits per la força de tantes correnties.

Jaume I és un d'aquests grans mites. La immortalitat —és evident— no li pervingué per haver escapat milers de moros. Jaume I ha esdevingut un mite, precisament, per no haver convertit en províncies els pobles que ocupava per dret de conquesta. El rei en Jaume creà a Mallorca un nou Estat, i dotà aquell seu regne d'un sistema d'autogovern i dels

corresponents instruments legislatius i de justícia. Les terres sobre les quals va estendre el seu domini formaren una confederació i foren lliures, unides per un mateix rei. En aquesta llibertat d'autodeterminació, el bon rei hi empenyà la seva paraula. I, prou que ho sabeu, paraula de rei no pot mentir. Un ciutadà de cada una d'aquelles terres no se sentia estrany a les altres. Mai no s'hi va sentir Ramon Llull, nascut a Mallorca tot just repoblada l'illa després de la Conquesta, mai no s'hi va sentir Mossèn Alcover que escrivia les seves rondalles per a que les llegís "el poble català de Mallorca" (Veg. Pròleg al I tom, 1.896), com no s'hi han sentit tants d'altres illencs com no m'hi sent jo, extern, avui que he vingut a pregonar la vostra festa, tot just quan la tardor comença, en temps de lluna calopera, quan les veremes són a la seva plenitud i el vi novell raja i omple els cups dels cellers. Santa Tecla arriba amb el nou vi, amb el vi novell que condueix a la festa, destrava els cossos i allibera el llenguatge. Baccus —el déu totpoderós de la gresca— regeix l'enteniment dels homes i els inunda el cor d'alegria incontenible i de deliri. Quins pobles, aquests nostres, que s'han agradat d'imaginar déus afectats d'empinar el colze, d'enterbolir-se el cap a força de bon vi, bells i salvatges, tan antics com la història de l'home, tan vells com el mar que ens uneix.

I la festa és tot això, precisament: un retrobament del poble amb les seves més profundes arrels, un punt de recobriment col·lectiu, un redescobrimient —vell afany d'aquest pobles— del carrer com a espai d'interrelació comunitària on encara és possible, ni que sigui només el temps precís que dura la festa, de donar fil a les imaginacions col·lectives. Perquè es tracta sempre d'una força dinamitzadora que fa més humans els carrers, sovint tan plens de cotxes, d'incomunicació i d'asfalt.

L'home dels nostres dies ha identificat sovint la festa amb els números vermells del calendari. La festa popular no admet espectadors i reclama la participació de tots els que s'hi acosten. Sovint, la festa popular —ancestral i quimèrica— constitueix una sortida creativa a les tensions i a les crisis col·lectives que atordeixen els homes. Hom es reconeix membre d'un grup humà, a través de la festa, a través del seu contingut dramàtic, a través de les contrasenyes d'un poble que la tradició perpetua i afaiçona. Durant milers d'anys, els homes hem lligat el concepte de festa a la idea de celebració solemne i de disbauxa. És una forma de viure la festa germana del joc. Una i altre posseeixen una finalitat per si mateixos: el plaer, la il·lusió... La festa i el joc es troben en la base d'un procés lúdic antic i vast que constitueix el suport de les civilitzacions. Ens possibiliten entendre la societat des de la perspectiva lúdica i veure com han respost diacrònicament els pobles al principi de plaer.

En aquesta recuperació de les velles festes, hem de veure-hi aquella voluntat de recerca d'una identitat capaç de desvetllar els sentiments col·lectius de cohesió popular; hem de veure-hi també, una forma de contestació cultural davant la festa programada que cerca sembrar en el cor dels homes la mediocritat i la misèria. Necessitem ser mediocres i covards per ser feliços. Algú té necessitat de la nostra mediocritat i de la nostra covardia per enriquir-se amb la promesa d'una felicitat raquítica, d'una felicitat construïda a força d'esborrar els signes que perfilen el nostre ésser col·lectiu. Reivindicar el dret a la festa, inserida en la construcció d'una cultura popular capaç d'oposar-se a l'uniformisme de la cultura estàndard, reivindicar el dret a la festa i encaminar-la cap al requeriment del dret a la diferència, és, no ho dubteu, un acte contestatari, la reafirmació d'una voluntat ferma de reconstrucció cívica. Perquè és aquesta la festa que contribueix a construir el poble en llibertat, amb l'única llibertat capaç d'alçar la veu i clamar per a que aquesta terra —aquestes terres nostres—, no es vegin mai més obligades a renunciar a la seva inesborrable fidelitat a si mateixes.

És aquesta voluntat de civilització allò que ha caracteritzat al llarg de molts segles d'història els països de la nostra mediterrània. "Així com el llamp ix d'Orient i apar en Occident, així és la doctrina del Fill de l'Home", diu l'evangeli segons Mateu (XXIV, 27). Es tracta d'una voluntat ferma de civilització. Els pobles que volten les riberes del nostre mar bé han sabut fer-ne bandera, d'aquesta voluntat i d'aquest coratge. La voluntat d'harmonitzar, per damunt les diferències d'ètnies i de cultures, els afanys individuals dels homes amb les seves aspiracions col·lectives. A les riberes d'aquest mar, just ara en perill per causa de la incontrolada expansió tecnològica dels qui cerquen monopolitzar i estendre el seu domini en aquest tros de mapa, els homes han sabut plantejar-se i resoldre els grans problemes que commouen, des que el món és món, la seva existència. Cert és que les aigües d'aquest mar amaguen encara molts tresors de la intel·ligència. Som hereus d'una llarga tradició de civilitzacions que n'han fet, de l'equilibri i de la llum, de la imaginació i del somni, la seva raó de viure i la seva voluntat d'esperança.

És bo de recordar-ho, tot això, avui a Tarragona, capital de la Hispània a la banda oriental de l'Ebre, porta dels romans, tan avinent per terra i per mar, a l'hora en punt d'encetar la festa de la patrona Santa Tecla:

A Vós acut Tarragona
que sempre us ha venerat,

diuen uns goigs antics. És bell de recordar-ho. La Santa és aquí. Deixeu-me-la veure amb els ulls de la imaginació, tot seguint les petjades de l'apòstol Sant Pau, el de Tars: Era una jove d'Anatòlia que decidí de seguir les predicacions del mestre. Res no la féu defallir mai més, ni la temptació, ni la tortura, ni el martiri. Tots la coneixeu, la seva passió: la seva creu, la seva força. Debades cercaren de captivar-la, els seus enemics. Inútilment provaren de cremar-la, car una tempestat vingué a apagar la focatera; la llançaren a les bèsties del circ i les lleones acudiren a besar-li els peus, la portaren, llavors, en un pou tot de víbores i un núvol de foc vingué a cremar-les, les serpents... És bell contemplar aquests suplicis en el retaule major de la catedral, segons els va veure Pere-Joan de Vallfogona a la primeria del segle XV. En sortí vencedora, del turment, més lliure que mai i més agosarada, salvada de la mort i del suplici per la seva fe. És tot un exemple per a uns pobles com els nostres que han conegut tan de prop la ignomínia, el llarg martiri de sentir-se perseguits, els nostres vells pobles. Santa Tecla sóc jo, podríem dir parafrasejant Flaubert: "Madame Bovary c'est moi". Santa Tecla som nosaltres.

Em plau imaginar, com vol la llegenda, l'arca amb les relíquies de la santa surant sobre les aigües de la Mediterrània, guiada per un àngel cap a les platges tarragonines. No la'n separeu de la història, la llegenda, que no són menys veritat els somnis que l'estricta realitat quotidiana.

Acaba l'estiu i la tardor comença. És l'hora de la festa. És l'hora dels focs d'artifici, dels balls antics i dels castells humans. És hora que surtin els gegants a la plaça. És l'hora, ja, del cercaviles. Nosaltres som encara els subjectes del nostre futur, perquè tenim la voluntat de guanyar-lo pels camins de la creativitat i de la imaginació. Pel camí del somni i dels somnis, bé que ho sabeu, són sempre la nostra metàfora, la transparència de les nostres quimeres. Sovint, els somnis potser ens ajuden a veure-hi més clar com si un àngel, lluminós i blanc, hagués vingut a passar molt a prop de la nostra nit.

Res més.

GABRIEL JANER MANILA